

Nationell identitet

I en globaliserad värld

Fredrik Önnervik

Abstract

In a globalized world, with ever-increasing interdependency and interconnectedness, it is often argued that political and ethical boundaries will gradually lose their significance. A cosmopolitan world order will eventually emerge, a process we, arguably, should help to bring about. However, in this paper, mainly from a communitarian perspective, I problematize this conception. The way towards this new world order goes via the logic of (liberal) procedural structures. It runs the risk of not appreciating how identity and culture shape peoples self-conception, as well as the asymmetric impact globalization has on local communities. The main reason for this is the liberal conception of the self, which is conceived as a rational being, capable of abstracting herself from all social particularity, which is reduced to autonomous choice and mere instrumentality. I endeavor to show how the ethical and political boundaries of nations are still, and should still be, of considerable meaning. National identity works as an instrument of social cohesion, necessary for democratic deliberation and self-determination. Special ethical concern can equally be seen as constitutive of a national community. These actualities I believe can be mediated with cosmopolitan claims.

Nyckelord: nationell identitet, kosmopolitism, community, kommunitarism, partikulär -, universell etik, globalisering

Antal ord: 9952 (inkl. referenser i texten)

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund och motivering.....	1
1.2	Problemformulering	2
1.3	Avgränsningar	3
2	Metod och material	4
3	Den nationella identiteten	6
3.1	Definition av nationell identitet.....	6
3.2	Dess sammanhållande betingelser och uppkomst	8
3.3	Den nationella identitetens uttryck.....	11
3.4	Invändningar mot nationell identitet	12
4	Kommunitarism och partikularitet, liberalism och universalitet	15
4.1	Patriotism och identifikationens betydelse.....	17
5	Det kosmopolitiska idealet och nationell identitet	19
5.1	Global rättvisa	20
5.2	Kosmopolitismens problem: Jaget och globalisering.....	22
6	Slutord	24
7	Referenser	26

1 Inledning

1.1 Bakgrund och motivering

Det har skett en förändring de senaste årtiondena där nationalstaten ifrågasätts som den självklara utgångspunkten för politisk legitimitet och organisering (Benhabib, 2011, s.4). Samtidigt kan man ifrågasätta vare sig vi rör oss mot en ny era där nationalstatens betydelse försvinner eller om dess roll endast omförhandlas i skenet av nya förutsättningar och i vilken utsträckning det i sådana fall sker (se exempelvis Weiss (1998)). Globaliseringen har utan tvekan förändrat förutsättningarna för nationalstatens betydelse och existens, men den innebär inte uteslutande att gränser luckras upp utan även en motsatt effekt kan observeras där medvetenheten om gränserna även bidrar till dess förstärkande. Globaliseringen är alltså ett mångfacetterat fenomen som *både* kan förstärka och försvaga existerande identiteter samtidigt som den kan ge upphov till nya (Lödén, 2002, s.50). Begreppet *globalisering* förstår jag i allt väsentligt som en kompression av tid och rum samt en urbäddning och omstrukturering av sociala relationer över tidrummet (ibid., s.48). Detta uttrycks genom olika ekonomiska, sociala och politiska arrangemang.

Man kan se att människor fortfarande anser sin nationalitet vara viktig och att de gör så i allt högre utsträckning, något jag kommer ge empiriska exempel på nedan. Vad jag vill göra i uppsatsen är att försöka förstå detta fenomen för att sedan se om det normativt går att försvara. Jag tror det är viktigt i tider av social och politisk förändring att ge en tydlig bild av vilka alternativ av politisk organisering vi ställs inför, hur realiserbara dessa alternativ är, dess konsekvenser och, framför allt, hur man inte kan bortse från mänskliga impulser och upplevelser när frågor av denna sort behandlas. Dessutom är problematiken runt samhörighet av yttersta vikt då vad som uppfattas som politiskt möjligt och önskvärt till stor del kan tänkas utgå från det.

1.2 Problemformulering

Uppsatsen kommer kretsa kring begreppet nationell identitet. Frågeställningen jag ämnar besvara är:

Kan förstärkande av nationell identitet rättfärdigas i en tid då mentala och geografiska gränser suddas ut, vilket kunde öppna upp för en bredare typ av gemenskap?

En nationell identitet kan innebära olika saker och kan ta sig olika uttryck, varav vissa är önskvärda och andra inte. När den ligger till grund för våldsamt handlande baserat på ras eller etnicitet är den inte önskvärd och bör tyglas. I min argumentation kommer jag ta avstånd från sådana uttryck, men samtidigt se till de positiva aspekterna av en nationell identitet som kan skördas. Jag kommer hävda att nationen utgör en partikulär etisk gemenskap, vilket i stort innebär att moralisk hänsyn och förståelse kan talas om i termer av medlemskap i en nationell gemenskap. Identifikationen med en gemenskap inbegriper förpliktelser till densamma att upprätthålla och förbättra den. Förpliktelsen grundas i att politiska gemenskaper bildar reciproka relationer mellan sina medlemmar samtidigt som de är betingade av kulturspecifika värderingar och föreställningar. Specifika plikter är något en universell/kosmopolitisk uppfattning av moral kan ha svårt att rättfärdiga (se Miller, 2002), men som jag menar den bör förhålla sig till eftersom dessa olika principer inte behöver stå i särskilt stor kontrast till varandra. Dessutom kommer jag se nationen som en möjliggörande entitet som utgör källa till sammanhållning samt moralisk och kollektiv handling. Denna dimension kan vara svår att uppnå på högre nivå.

I uppsatsen kommer ett alternativt sätt att tänka gemenskap på att behandlas, nämligen en kosmopolitisk konceptualisering. Jag kommer visa på vilket sätt den som separat teori inte uppfyller de kriterier som bör uppfyllas för att utgöra ett fullgott substitut till en nationell logik. Först och främst måste den kunna underbyggas teoretiskt och innehålla en filosofisk antropologi som kan ådagaläggas och argumenteras för, vilket innebär en idé om mänsklig natur eller ”jagets konstitution” som jag även kommer uttrycka det som. Den måste även kunna påvisa någon form av empirisk verklighet. *Kosmopolitism* kan definieras som önskan om ett institutionaliserat globalt politiskt medvetande med ”... institutions that have a global regulatory reach and a global form of solidarity that can influence their functioning” (Cheah, 2006, s.486). Kosmopolitismen är en multinivåteori som gör politiska, legala och kulturella anspråk vilka måste uppfyllas för att den förespråkade ordningen skall kunna uppfyllas. Dess filosofiska grund utgörs av egalitär individualism, reciprokt erkännande mellan (alla) människor och en opartisk och universell moral (Guibernau, 2008 s.160ff, 166f). Jag kommer fokusera främst på denna filosofiska dimension och problematisera den med utgångspunkt i kontrasterande etiska principer,

ontologiska premisser vad gäller människan och utsagor angående globalisering, nationen och den nationella identiteten. Kritiken kommer främst bestå av invändningar från kommunitaristiska tänkare. Mot slutet undersöks möjligheter till jämkning mellan kosmopolitiska och nationella logiker.

1.3 Avgränsningar

Frågeställning är medgivet aningen brett formulerad och kräver vissa avgränsningar. Endast relevanta aspekter av den nationella identiteten, alltså de som skiljer sig från andra typer av identiteter, kommer ställas i fokus. Avgränsningarna kommer även bestå i att andra uppfattningar om nation och nationell identitet, än just den jag anför, inte närmare kommer diskuteras. Då jag ser nationen som främst en diskursiv formation kommer det förhoppningsvis inte utgöra några större problem. Dessutom kommer främsta fokus ligga på förhållandet mellan nation och glob, vilket inte lämnar mycket plats för exempelvis individer eller civilsamhälle, men valet rättfärdigas genom att det är just mellan de nivåerna som den största spänningen återfinns och att problematiken är som tydligast där. Den nationella identiteten kommer främst behandlas utifrån dess möjliggörande av sammanhållning inom ett territorium och dess etiska kvalité. De aspekterna kommer sättas i kontrast till liberala och kosmopolitiska återgivningar av detsamma. Specifika sakfrågor som förekommer inom ramen för min ansats, migration, interventioner, bistånd etc., kommer inte direkt behandlas. Snarare kan uppsatsen betraktas som ett ramverk vilket kan användas till att hantera sådana frågor.

2 Metod och material

En förutsättning för att kunna ro argumentationen i land är att jag kan påvisa att nationell identitet är något som finns och att den påverkar människors beteenden. Påståendet att nationen är en etisk gemenskap utgörs av att erkännandet av nationell identitet som en del av sin personliga identitet även innefattar förpliktelse kopplat till det bandet. Två metoder kommer alltså anföras, dels en empirisk verklighetsutsaga som kommer underbygga den normativa argumentationen och dels argumentationen självt där jag vill visa hur den nationella identiteten kan förstås tillika hur påståendet om dess etiska dimension kan rättfärdigas. Detta utgör något som ett kosmopolitiskt ideal bör balanseras mot. Diskussionen härkring kommer främst kretsa runt idéer som på olika sätt vill transcendera, bevara eller hitta en medlande position mellan det nationella och det kosmopolitiska. Därefter kommer jag bilda en egen ståndpunkt.

Den normativa logik jag anför kan närmast liknas med *lämplighetslogiken*, vilken innebär att värden, principer och konsekvenser ständigt måste värderas kontextuellt (Badersten, 2006, s.119ff). Min rättfärdigande princip vandrar i gränslandet mellan *naturalism*, *empirisk värderingsanalys* och den så kallade ”*common sense metoden*”. En viktig konsekvens av detta är att det så kallade naturalistiska felslutet, åtskillnaden mellan *är* och *bör*, inte är särskilt betydelsefull (Badersten, 2006, s.142ff, 146ff, 149ff). Jag vill inte hävda att en nationell identitet är naturlig i en primordialistisk bemärkelse där nationen och den nationella identiteten behandlas som naturgivna storheter. Däremot identifierar sig människan, i egenskap av sin sociala konstitution, naturligt med den grupp eller gemenskap hon anser sig tillhöra, där nationen är en möjlig sådan. Jag kommer visa att nationell identitet och nationellt medvetande är något som påverkar människors beteenden och uppfattningar. Jag kommer till och med gå ett litet steg längre och hävda att en nationell identitet kan förnekas eller uppfattas som ickekonstituerande av en personlig identitet på felaktiga premisser och därefter problematisera om så verkligen är fallet. Dock vill jag absolut inte vara så framfusig och hävda att så alltid är fallet, vilket det uppenbarligen inte är. Med hjälp av kritiskt insamlade empiriska källor, efter kriterier gällande äkthet, samtidighet och opartiskhet (ibid., s.172f), och kommentarer av vad de visar, kommer jag försöka belägga mina påståenden.

Förhållandet mellan rättfärdigande och önskvärdhet måste likaså behandlas. Något som kan rättfärdigas behöver inte nödvändigtvis vara önskvärt, det omvända förhållandet kan också tänkas vara möjligt som en konsekvens av min rättfärdigande princip. Jag kommer, utifrån mina uppställda premisser, argumentera för att människor inte kan abstrahera sig från sina sociala relationer

och därmed problematisera om en verklig universell moral och samhörighet kan uppstå där ingen hänsyn tas till några partikulära band. Den abstrakta, opartiska spektatorn som människan reduceras till då tror jag inte är önskvärd då den är dömd till rotlöshet. I analogi med "common sense metoden" kan man hävda att anledningen till det är att meningsskapande och "det goda" finns i *interaktionen* mellan människor och i relation till omständigheterna (Badersten, 2006, s.150). Ser man nationen som en möjliggörande partikularitet kan man anse den vara önskvärd och det är därifrån jag tar min utgångspunkt. Diskussionen kommer främst utgå från olika framträdande kommunitarister. För att rättfärdiga de utgångspunkter jag tar och mina val av teoretiker kommer jag kontinuerligt lägga in stödjande resonemang.

Det kommer vara nödvändigt att visa hur den nationella identiteten kan vara värd att försvara som grund för social sammanslutning. Återigen blir verklighetsutsagor nödvändiga för att underbygga. Jag kommer visa att nationalstaten utgör den bredaste formen av social sammanhållning och att det inte existerar i särskilt hög grad på större nivåer. Nationen kommer behandlas som en diskursiv formation vilken gör ett antal specifika anspråk som särskiljer nationella identiteter från andra kollektiva identiteter, det kanske viktigaste draget är den historiska kontinuiteten. Arnolds (1991) analys kommer vara framträdande i förklarandet av en föreställd gemenskaps villkor och de olika diskursiva elementen kommer analyseras efter de sammanhållande effekter de genererar. Teoretiker har valts efter de bidrag det kan ge just den aspekten och inte utifrån hur de ser på nationen eller den nationella identiteten i sig.

3 Den nationella identiteten

3.1 Definition av nationell identitet

Beskrivandet av den nationella identiteten kommer anta ett medlemskap i en nation och följaktligen att det som berör nationen även berör individerna som utgör den. Av den anledningen kommer även innebörden och innehållet i nationsbegreppet att beskrivas parallellt. Alla de element som jag tar upp här kommer att utvecklas i de kommande avsnitten för att sedan kunna skapa en förståelse för vad den nationella identiteten är och vad den får för konsekvenser.

Med Guibernau betraktar jag nationell identitet främst som en kollektiv känsla. Hon framhäver dessutom dess föränderliga karaktär. Medvetandet om nationen och dess pågående konstruktion kan vara konstant långa perioder, men de element som underbygger känslan varierar över tid (Guibernau, 2008, s.11). En *kollektiv känsla* eller ett *kollektivt medvetande* innebär att en grupp individer identifierar sig med en gemensam symbolisk storhet, i fallet nationell identitet utgör nationen den storheten (Lödén, 2002, s.39f).

Den första aspekten av nationell identitet är personlig identitet. Det avser helt enkelt en persons nationella känsla, exempelvis som i påståendet ”*jag känner mig som svensk*”. Här skall det dock påpekas att även om det mycket väl kan vara så att en person ser nationalitet som en avgörande del av sin identitet, behöver det inte vara så (Miller, 2000, s.27). Nationen utgör dessutom en etisk gemenskap, vilket innebär att det existerar en förpliktelse gentemot medlemmar i gemenskapen som är annorlunda än de vi är skyldiga att iaktta gentemot andra människor, de är tillika mer omfattande. Det innebär inte att det inte finns andra, mer partikulära, gemenskaper som vi har plikter emot. Inte heller att plikter emot *några* andra människor inte finns. Däremot borde nationella gränser tas i beaktande när vi talar om etik (ibid., s.27).

Nationen är en social sammanslutning som underbyggs av föreställningar. Den nationella gemenskapen finns eftersom dess medlemmar tror att den gör det. Vi kan kalla den dimensionen för psykologisk, vilket innebär att en upplevd närhet och enighet är närvarande vid formandet av det gruppsliga medvetandet (Guibernau, 2008, s.11). Objektiva identitetsmarkörer förefaller vara av mindre vikt. Man kan hänvisa till språk, etnicitet eller vad som helst, det centrala är den mening dessa markörer ges. Språk blir viktigt om det anses avgörande för en nationalitet att medlemmarna talar språket i fråga. I egenskap av sin nationella identitet antar man att medlemmarna i gemenskapen delar de föreställningar och värden som man själv har (ibid., s.12; Miller, 2000, s.28). Självklart är det sant för

andra typer av identiteter, men det är viktigt att börja i det grundläggande faktumet att nationen är en föreställd gemenskap.

Nationen innefattar en historisk kontinuitet. Den sträcker sig långt bakåt i tiden. Viktiga händelser har inträffat under deras historia, involverande historiska personer och nationalhjältar. Ofta handlar nationella historier om slag och krig, segrar och nederlag. Här kan vi se en anledning till den förpliktelse som tillfaller individer inom den nationella gemenskapen. Nationen har skapats och försvarats med blod, svett och tårar av våra förfäder och de som föds in i den, ärver skyldigheten att fortsätta deras arbete. Dessutom sträcker sig nationen även framåt i framtiden vilket genererar ett ansvar emot framtida generationer (Miller, 2000, s.28f).

En tredje aspekt av den nationella identiteten är att den är aktiv. Nationen är en gemenskap som tar beslut och gör saker tillsammans. Självfallet kan man inte ta det bokstavigt, det finns individer som representerar nationen och som antas förkroppsliga den nationella viljan. Ett fjärde element handlar om territoriet som förankrar identiteten i rummet. En nation måste ha ett hemland, eller åtminstone ha ett sådant anspråk. Detta tillsammans med att nationer utgör etiska gemenskaper gör det förmånligt för nationer att även vara grunden för en stat (ibid., s.29f).

Slutligen ska jag framhäva vikten av att människor som nationen består av tror sig dela vissa drag som särskiljer dem från andra folk. Den skillnaden måste ses som naturlig, men behöver inte bestå av rasliga idéer utan kan istället vara av kulturell karaktär. Det måste dessutom vara något som går utöver gemensamma institutioner. Naturligtvis behöver dessa drag inte delas av alla individer. En uppfattning om delad kultur skapar solidaritet mellan medlemmarna i en nation. I egenskap av detta erkänner människor varandra som medlemmar av folket och symboler, värden och trosföreställningar tenderar att internaliseras av individer som en del av deras grundläggande väsen (Guibernau, 2008, s.13). Det uppstår en ontologisk jämlikhet i att tillhöra folket. Jämlikheten tror jag inte kan definieras alltför snävt utifrån exempelvis etnicitet. Istället vill jag hävda, med Löden, att en nationell identitet har en politisk dimension, som innebär en politisk gemenskap och tillhörighet, och en kulturell dimension vilken innebär en känsla av organisk tillhörighet (Löden, 2002, s.41).

Dessa komponenter bildar tillsammans den nationella identiteten, tillika blir de sammantaget vad som gör den unik. Det som uppstår vid ett sådant kollektivt medvetande som nationen utgör är en bred typ av social sammanhållning. I sina bästa stunder stannar det där, men självfallet finns det andra uttryck en nationell identitet kan ta, en som lägger fokus på exempelvis ras eller etnicitet och som frambringar våld. Självfallet är det inte en sådan tappning jag ämnar försvara, men det är något som inte kan ignoreras.

3.2 Dess sammanhållande betingelser och uppkomst

För att kunna tala om nationell identitet och göra ett försvar av den rättvisa krävs att ytterligare två aspekter måste redovisas för. För det första hur den kan generera sådan stark sammanhållning som jag talat om tidigare. För det andra måste jag påvisa hur en föreställd gemenskap kan vara något att försvara överhuvudtaget, något nästa avsnitt kommer behandla. Härnäst kommer ett par aspekter av den nationella identitetens betingelser behandlas. Det mytiska, spirituella och kontinuitiva kommer ges störst fokus, men även hur den har blivit ett massfenomen. Jag ämnar förklara hur föreställningen är betingad och vilken effekt den har, med utgångspunkt i de mer deskriptiva elementen ovan. Detta avsnitt kan te sig en aning romantiserande och abstrakt, men utgör ändå, menar jag, den inre logiken i begreppen nation och nationell identitet som måste behandlas för att kunna förstå identitetens betingelser.

Vissa vill hävda att nationell identitet och dess beståndsdelar är en subjektiv identifikation. Enligt Guibernau är frågan om de subjektiva kontra den objektiva naturen inte den man bör ställa sig. En bättre fråga är om identiteten upplevs som äkta av de som delar den (Guibernau, 2008, s.12). Alltså, känslor för nationen existerar och de är verkliga dels i sina konsekvenser tillika i människors medvetanden. Känslan kan variera från alltifrån tacksamhet och respekt, till stolthet och kärlek. Anderson menar att den nationella gemenskapen är föreställd på flera plan, men därmed kan man varken påstå att den är falsk eller dålig. Föreställningen består i att de flesta individerna i nationen aldrig någonsin kommer att träffa varandra och följaktligen är alla sociala sammanslutningar utan en direkt relation mellan subjekten de innehåller inbillade. Gemenskapen uppfattas därtill som närvarande trots materiella ojämlikheter (Özkirimli, 2010, s.106f).

Den psykologiska känslan av upplevd närhet kan ligga latent, men kan återuppväckas genom att, exempelvis, ett hot mot nationen upptäcks. Därför skall man inte i förtid avfärda idén om en känsla för att den inte alltid är manifest i handling eller sinne. Connor menar att känslan uppstår som en konsekvens av *idén om* ett gemensamt ursprung. Nationen blir enligt honom den största möjliga sociala konstellation som kan skapa lojalitet inom gruppen, detta på grund av att nationen blir, i någon mån, en utökad familj (Guibernau, 2008, s.12). Uppfattningen om unikheter och ursprung överensstämmer dock inte alltid med kronologisk och faktisk historia, utan det avgörande är den ”kända” historien (ibid.; Özkirimli, 2010, s.199).

Miller hävdar att frågan om den nationens naturlighet kontra konstruktion är av mindre vikt då *verklig kulturell enhet kan uppstå i vilket fall*, men att rollen myter spelar är att skapa en enighet, även om, eller kanske just på grund av att, historien talar om att nationen skapats genom våld och tvång (Miller 2000, s.31). Det är dock inte någon enkel uppgift att diskriminera mellan ”faktisk” historia och mytbildning i dess relation till den nationella identiteten. Enligt Berger

sammanfaller de ofta genom historien och historiker har ofta använt myter som representation av en nationell historia. Myten kopplas ihop med kollektivt minne och genom narrativ, både privata och publika, tas de upp av individen vilken upplever sig själv som närvarande och delaktig i dem. Man kan inte separera historia, kollektivt minne och myt (Berger, 2009, s.491f). Sanningsenlighet blir i sammanhanget sekundärt i förhållande till exempelvis mobilisering eller uppslutning, men det skall konstateras att historiker vill ge sina utsagor en verklig grund för att skapa resonans hos människor. Jag vänder mig emot påståenden om nationen som föreställd på påhittade grunder (Se Archard (1995)). Eriksonas (2004) redogörelse för nationalhjältar och heroiska traditioner i dess växelverkan genom historien med nationell identitet illustrerar detta väl. Nationalhjältar skall inte ses som tomma kärl i vilka vilken mening som helst kan fyllas. Varje nation har sin distinkta historia, även om den inte görs "nationell" förrän i efterhand, inom vilken stoffet till en nationell identitet kan hittas. Inom den övergripande diskursen där anspråk görs på självständighet, kontinuitet och nationalkaraktär finns det vissa element som genomsyrar historien. I fallet nationalhjältar är det först och främst hjältarna och traditionerna själva, sprungna ur nationens mythistoria, som nationella aktörer återopade och som de även fick genomlida stor möda för att göra till sina egna. För det andra är dygden, framförallt ära, alltid närvarande. Slutligen, för det tredje, utgör politisk historia villkor för hur de heroiska traditionerna används. Detta formade berättelser om figurer, stordåd och även den moderna staten och hjälten som fenomen bör inte relativiseras (Eriksonas, 2004, s.23ff, 35f, 238, 302).

Den typ av myter som är kraftfullast är de som behandlar ursprunget av nationen. De talar om nationen i termer av lång kontinuitet och antik karaktär vilket förankrar nutiden i ett livskraftigt förflutet för att kunna säkra nationens framtid. Nationalhjältar och guldåldrar är element som utnyttjas för att kontinuiteten och den nationella essensen skall kunna påvisas (Berger, 2009, s.493; Eriksonas, 2004, s.20f). Kontinuitet är avgörande för identitet och mythistoria bidrar till att bevara det kollektiva jaget och en känsla av släktskap inom nationen samtidigt som kulturen utgör essensen av den (Guibernau, 2008, s.14f). Som nämnts används myter i mobiliserande syften i nationsbyggande. En historia av tidigare statskap har historiskt sett varit centralt för att rättfärdiga anspråk på självständighet. Hänvisning gjordes även till hjältar och olika sociala strata som ansågs representera en nationalsjäl, men även till idéer som ansågs definiera nationen. Det är inte ovanligt att nationer vill framställa sig själva som offer, dygdiga och moraliskt överlägsna (Berger, 2009, s.494ff). Jag vill hävda att det elementet i en diskursiv kontext utgör en stark källa till identifikation och känsla. Synen på just *sin* nation som lite förmer än andra.

Tron på gemensamt ursprung genererar lojalitet och social sammanhållning inom nationen. Kärlek och offervilja för sin nation är inget ovanligt och politiska aktörer anspelar ofta på dessa känslor när uppslutning är nödvändigt. De som *tillhör* nationen känner det angeläget att bistå i egenskap av den unikhet och gemenskap de delar, deras handlingar ges en speciell, transcendental mening och

identifikationen med nationen gör att individer kan sätta sig över sin ändliga och triviala existens och bli något mer i försvaret av, och upptagandet i, nationen (Guibernau, 2008, s.12f). En lång historia skapar stolthet hos medlemmarna och anses vara tecken på styrka och motståndskraft. Händelser i historien såsom olika typer av definierande epoker eller tillfällen av nationell sorg ger nationen ett kollektivt minne som berättar om gemenskapens speciella karaktär, vilket tilltalar på ett spirituellt plan. Individer känner sig som delar i den kedja av händelser och minnen som nationen utgör, däri blir de odödliga och även om kedjan omformats genom tiderna uppfattas den som konstant och unik (ibid., s.20f).

För att kunna fortsätta med min stipulerade ansats krävs nu ett avsnitt om rötterna och spridningen av den nationella identiteten. Det blir naturligt att här ta avstamp i Benedict Andersons *Imagined communities*. Anderson hävdar att nationen ger mening åt en kontingent, och emellanåt tom, tillvaro på liknande sätt som religion gör och ersätter i någon mån religionen efter att dess nedgång under upplysningen underminerat tron på frälsning och paradiset. Död och ändlighet omvandlas till odödlighet och kontinuitet i idén om nationen (Anderson, 1991, s.10f). Religion hade inneburit ett universellt sätt att kommunicera på och människor enades genom den gemensamma (ontologiskt sanna) världsbild religionen utgjorde. Anledningen till religionens och kyrkans nedgång var dels människors breddade kulturella och geografiska horisont som möjliggjordes av ökade förbindelser med omvärlden, men även av de heliga språkens nedgång till förmån för de egna, inhemska språken. Latinet som tidigare var enda möjliga förmedlare av sanningen fick ge vika för andra språk. De heliga gemenskaperna började fragmenteras, pluraliseras och territorialiseras som en konsekvens av religionens nedgång (ibid., s.13-18).

Andra sätt att förstå världen uppkom som gjorde det möjligt att ”tänka” nationen. Under den tidigare rådande tidsuppfattningen inträffade det förflutna och framtiden simultant. Det som förutspåddes i dåtiden uppfylldes i framtiden (ibid., 22ff). Det förelåg ett vertikalt samband mellan händelser genom gudomlig försyn, inte något kausalt eller temporalt samband, vilket omöjliggjorde att ”samtidiga” händelser kunde ha någon mening. Anderson visar hur denna tidsuppfattning ersattes av kalender och klocka, hur man kunde börja uppfatta nationen som en sociologisk organism, en samhörighet som rörde sig genom historien i en gemensam rörelse. Inom denna nya föreställning var man medveten om andra medlemmars simultana existens och aktivitet. Tidningsläsande utgör exempelvis en form av massceremoni, utförd under en precis tid simultant av hundratusentals människor som egentligen inte annars har något med varandra att göra (ibid., s.25ff, 33ff).

Den nationella identiteten är till viss del flytande och har tveklöst förändrats genom historien. Vad jag emellertid vill framhäva är att den är villkorad diskursivt genom att emfas kan läggas på olika element i olika tider, men att tanken om ett *folk*, på en *plats* genom historien alltid är närvarande. Det viktiga här är inte vad som präglar identiteten utan att den enhet och kontinuitet som vill upprätthållas alltid är närvarande. Özkirimli talar exempelvis i sådana termer, om

nationen som en diskursiv formation som är villkorad utifrån vissa element där hänsyn måste tas till kontext, såsom lokal historia (Özirimli, 2010, s.205, 208f). Återigen vill jag understryka hur denna inbillade gemenskap ändå utgör en verklighet för människor, något som kan te sig aningen paradoxalt vid första anblick. Emellertid ämnar jag visa i resterande delar av uppsatsen hur det kan rättfärdigas. Inte bara den nationella identiteten och nationens diskursiva natur, utan även mitt hävdande om dess etiska kvalité.

3.3 Den nationella identitetens uttryck

Än så länge har jag endast antagit ett nationellt medvetande och att människor faktiskt har en nationell identitet. Tillika har jag försökt förklara hur inbillningen och identifikationen är betingade. I det här avsnittet ämnar jag påvisa den nationella identitetens existens mer konkret genom att se hur den på olika sätt kommer till uttryck. Dessutom kommer jag föra en diskussion om hur en nationell identitet kan vara latent och inte komma upp till ytan förrän den på olika sätt utmanas eller ifrågasätts, vilket medför att nationell identitet kanske är mer förekommande än vid första anblick. Avslutningsvis vill jag anföra skäl till att nationalitet är en legitim beståndsdel till en övergripande personlig identitet och varför inte nationens diskursiva karaktär eller skilda uppfattningar om vad identiteten består av behöver vara särskilt problematiskt.

En påstådd konsekvens av globaliseringen som ofta hävdas är hur nationella identiteter förlorar i kraft, ofta till förmån för en mer kosmopolitisk uppfattning av sig själv. Utan att trivialisera eller förneka globaliseringen som fenomen vill jag ändå visa att den återgivningen är bristfällig. Flera undersökningar som utreder begrepp som ”nationell stolthet” och vare sig människor känner någon sådan, visar att det existerar i väldigt hög mån bland invånare i EU och att den snarare har ökat på senare år. Undersökningarna visar även att invånare i EU-25 känner stolthet över att vara européer, men inte i tillnärmelsevis lika hög grad. Det är även mer troligt att *andra typer av identifikation* förutom nationalitet går före en europeisk, exempelvis etniska, regionala eller lokala sådana. Tveklöst är i vilket fall att människors nationalitet utgör en stark källa till identifikation, att det kommer fortsätta vara så i den närmaste framtiden och att det även är något som tilltar (Sindic, 2011, s.209f; Mudde, 2010, s.1176; Guibernau, 2008, s.114ff; Löden, 2002, s.44). Det finns dessutom anledning att tro att de höga resultaten (över 90 % i många fall, men självklart tämligen varierande) är i underkant. Stolthet över ens nationalitet och liknande har inte sällan väldigt negativa konnotationer (Miller, 1995, s.15). Det är exempelvis inte överraskande att Tyskland, med tanke på deras historia, är ett av få undantag i undersökningarna gällande känsla av stolthet. Ofta kopplas nationell identitet ihop med främlingsfientlighet och intolerans och människor känner sig obekväma att medge att de känner sig ”svenska”, ”brittiska”, ”tyska” etc. då det inbegriper en

uppfattning om att alla som delar identiteten är likadana (Sindic, 2011, s.204f). Man får nog ta sådana påståenden med en nypa salt eftersom en subjektiv identitet kan vara implicit för människor ända tills den på olika sätt utmanas, ifrågasätts eller sätts i en icke förtrogen kontext där identiteten inte kan tas för given längre. Identiteter är trots allt inte något man direkt reflekterar eller tänker *över* utan snarare något man reflekterar eller tänker *med* (Özirimli, 2010, s.206). Det kan exemplifieras med känslan av att flytta utomlands, något många uppfattar som att lämna sitt hem, jämfört med hur det känns att flytta till en annan stad inom hemlandet (Sindic, 2011, s.205f). I framförallt utvecklade liberala samhällen är det sällan nationella lojaliteter åberopas eller företes och det kan krävas en omvälvande händelse där nationens öde upplevs kollektivt för att dra in dem i fullt medvetande (Miller, 1995, s.14).

I en artikel i Dagens nyheter (2012-08-15) tycker jag man kan återfinna min poäng om den latent identiteten. Författaren skriver om den glädje som uppstår bland folket när nationen gör bra ifrån sig i idrottsevenemang. Artikeln är tänkvärd på många sätt men faktumet att Bolling anser det vara ett märkligt och irrationellt fenomen kan vi tills vidare lämna därhän. Han kommer i vilket fall på sig själv hejandes på det svenska landslaget och kunde inte för sitt liv förstå varför (Bolling, 2012). Små banala händelser, såsom en framgång i ett idrottsevenemang, kan väcka en identitet till liv även i någon som explicit ifrågasätter dess legitimitet som markör för tillhörighet.

3.4 Invändningar mot nationell identitet

Nu vill jag redogöra för och tillbakavisa några av invändningarna mot att nationell identitet är ett legitimt element i förståelsen av sig själv och sin plats i världen. Som sagt är det centrala för min framställning känslan av tillhörighet till en nationell gemenskap. Även om jag argumenterat för att den *de facto* utgör en del av mångas personliga identiteter brukar den ifrågasättas som en irrationell identifikation och ett förlegat sätt att se på sig själv. Jag vill hävda, i motsats, att det är rationellt försvarbart att identifiera sig efter nationalitet. En första invändning är att människor föds med sin nationalitet och att man på så sätt endast borde se nationen som en slumpmässig sammanslutning, ungefär på samma sätt man hade betraktat en situation där några personer hade blivit satta i en livbåt tillsammans (Miller, 1995, s.41). Liknelsen lider dock av brister. En nationell gemenskap är inte bara sammanhållen av fysisk nödvändighet, utan av språk, traditioner, praktiker och överlappande former av liv som till och med kan synas i ett omgivande kulturlandskap. Den utgörs av en historisk process som inte kan jämföras med livbåtssituationen där de drabbade istället börjar från en absolut startpunkt utan någon form av bundenhet med det förflutna (*ibid.*, s.41f). Men hur kan man försvara ett, i någon mån, ofrivilligt medlemskap i en historisk gemenskap som en del av sin personliga identitet? Den utgör ju, åtminstone i de

flesta fall, inte ett frivilligt, rationellt val där individen själv valt hur denne skall identifiera sig. Miller menar att detta vilar på en missförståelse av hur identitetsskapande fungerar. Även identiteter som man föds in i involverar en process av reflektion där andra typer av identiteter vägs mot varandra och dessutom är det orealistiskt att ta en *tabula rasa* utgångspunkt där man efter abstrakt resonering tillslut "hittar" en konsistent personlig identitet efter principer som man, av någon anledning, anser värdefulla. En mer verklighetstrogen bild är att vi börjar med vissa identiteter, och värderingar kopplade därtill, som vi erhåller från olika typer av gemenskaper och institutioner. Dessa utgör referenspunkter och reflekteras över kontinuerligt för att sedan skapa en egen distinkt identitet och att denna process skulle resultera i ett konfirmerande av en nationell identitet bör, med allt detta i åtanke, varken ses som illegitimt eller irrationellt (ibid., s.43ff).

En annan allmän invändning mot nationell identitet som vill påvisa dess irrationalitet är att de som delar identiteten ofta har olika uppfattningar av dess innehåll och även att ett försvar av den innebär en homogeniserande syn på nation och kultur. Även den invändningen är dock grundad i en missförståelse av vad det egentligen innebär att kännas vid en nationell identitet. Som omnämnts ovan är föreställningen av distinkthet viktig, men det innebär inte att alla behöver dela specifika, "nationella" drag, utan det gäller snarare överlappande, generella karakteristika. Även detta kan anses vara något som inte överensstämmer med verkligheten, men tänker man sig ett aggregerat tillstånd kan man med säkerhet säga att skillnader mellan nationer kan beläggas. Dessa skillnader skall emellertid inte överdrivas. Människor som blir tillfrågade hur de skulle vilja definiera den nationella karaktären genom att peka ut likheter brukar som sagt av olika anledningar ha svårigheter att göra det, men samtidigt infinner en intuitiv förståelse när de konfronteras med människor från andra länder vart skillnaderna består i (ibid., s.30). Nationer är, följande Wittgenstein, något som borde tänkas i termer av familjelikhet, inte genom att identifiera den gemensamma essensen. Det är ett sätt att begrunda över vad det innebär att vara ett folk (Özirimli, 2010, s.188).

Slutligen vill jag tala om nationens diskursiva karaktär. I generella termer är diskurser något som formar våra medvetanden genom sättet vi talar och tänker om saker och ting. Dessa önskar man allt som oftast blottlägga för att sedan kunna överkomma. Den nationalistiska diskursen (se ovan; Özirimli, 2010, s.187f, 208f) är således något som formar hur nation och nationstillhörighet upplevs och återskapas i människors medvetanden. En viktig poäng att framhäva är att nationella identiteter bygger på gamla kulturella band och tillhörigheter och även om dessa omformas kontinuerligt inom den övergripande diskursen (ibid., s.188) uppfattas de som givna och kan mycket väl ge upphov till en verklig samhörighet. Jag vill även understryka något som antydde ovan, nämligen att nationen kan sägas ha vissa objektiva, historiska grunder och att nationella myter innehåller ett visst mått av sanning, något till och med en stor kritiker av det synsättet, Ernest Gellner, tycks erkänna (Archard, 1995, s.474). Därmed talar jag inte om diskursen

som resultatet av en underliggande socialkonstruktivistisk teori, utan i mer trivial bemärkelse att våra medvetanden och föreställningar kan påverkas.

Som påstått ovan är nationen en föreställd gemenskap som icke desto mindre uppfattas som verklig, den utgör en socialpsykologisk verklighet som inte kan ignoreras och som därtill förefaller vara den bredast möjliga, åtminstone i dagsläget (Sindic, 2011, s.210). Även om så är fallet, på både gott och ont, återstår frågan om önskvärdheten. Nationen är trots allt en exkluderande gemenskap. Jag anser ändå att en identifikation med samhället man lever i både är nödvändigt och önskvärt. Detta kommer jag utveckla i kommande avsnitt. Vad gäller nationens exkluderande karaktär vill jag hävda att påståenden härom utgör halvsanningar. En nationell identitet är inte allomfattande och lämnar plats för andra identiteter och kan även ses som möjliggörande för ett samhälle präglad av etnisk och religiös mångfald. Enligt Miller vore det dock ett misstag att hävda att vissa eftergifter inte måste göras, men dessa görs av både minoriteter och majoritetssamhälle (Miller, 2000, s.34f). Det finns förstås former av nationell identitet som gör anspråk på just allomfattning. Den typ av nationell identitet som jag försvarar är emellertid, som sagt, inte en som bygger på etniciteters eller kulturers obevekliga rätt eller objektivitet, utan en som skulle utgöra en gemensam nämnare, en ”offentlig kultur” för att låna Miller uttryck, vilken innefattar en samling förståelser för hur en grupp skall leva tillsammans. Dessa inkluderar politiska principer såväl som sociala normer (Miller, 1995, s.26).

Precis som Benhabib säger är medlingen mellan universella och partikulära anspråk, och hur långt de olika anspråken får gå, en viktig fråga (Benhabib, 2011, s.16, 36f) men jag antar att skiljelinjen ligger i att hon tar sin utgångspunkt i det universella medan jag börjar i andra änden, i det partikulära, för att sedan *komplettera* med ett ”kosmopolitiskt lager”. Anledningen till detta och vad det innebär kommer resterande avsnitt handla om.

4 Kommunitarism och partikularitet, liberalism och universalitet

Det är nödvändigt för mig att här ta upp en grundläggande del av min uppsats. Nämligen hur jaget är socialt konstituerat. Kommunitarismen förespråkar en filosofisk antropologi som står i motsats till en individualistisk sådan, vilken ofta, om inte alltid, underbygger en liberal redogörelse för mänsklig natur. En filosofisk antropologi innebär en idé om människans natur, förutsättningar för moraliskt agenskap och hur relationer är beskaffade (Miller, 2000, s.99). Kommunitarismen menar att människan inte kan förstås utanför sina sociala relationer och detta står i kontrast till den atomism som ett individualistiskt synsätt förfäktar. Atomismen kan inte förklara att det finns identiteter som inte är reducerbara till frågor om preferens och tro, utan som istället speglar den sociala kontext man befinner sig i. Den etiska upplevelsen är även den villkorad av de sociala omständigheter som råder, vilka ger ett gemensamt språk av utvärdering (ibid., s.100). Vanliga invändningar mot kommunitarismen är svårigheten att förena personlig autonomi med community (Crittenden, 1992, s.21) och att den kan skapa våld mellan grupper (Lehman, 2002, s.421). Vad jag dock vill göra är att problematisera aspekter av liberala och kosmopolitiska föreställningar utifrån en kommunitaristisk utgångspunkt, inte förespråka en social ordning helt med hänsyn till den eller förneka/förvägra all autonomi. Det låter mig se till olika teoretiker vars respektive tankar inte är alltigenom förenliga med varandra.

Den etiska upplevelsen följer en partikulär uppfattning om etik. Den menar att relationer mellan personer är grundläggande för etiken och att ett moraliskt resonemang tar sin utgångspunkt i dessa relationella band och emotioner. En universalistisk uppfattning menar i motsats att etiken är oberoende av sådana faktorer och förlägger istället moralen i individualistiskt agenskap (Miller, 1995, s.50). MacIntyre förtydligar att den sociala ordningen är vad som informerar och fungerar som utvärdering för moraliskt handlande. Det som uppfattas som gott, vilket är vad som skall rättfärdigas, är även det socialt betingat. Det involverar det specifika liv man lever, vilket levs just *här* med just *dessa* människor i just *dessa* relationer. Människor blir generellt endast kapabla till moraliskt agerande i specifika gemenskaper, där kan de uppnå moralisk kontinuitet och anses av sig själv och andra att vara moraliska agenter. Det är alltså genom "... particular institutionalised social ties in particular social groups..." som moral möjliggörs och upprätthålls (MacIntyre, 2003, s.291f).

Det liberala individualistiska jaget är, enligt Scruton, moraliskt, psykologiskt och metafysiskt ifrågasättbart. Han menar att man inte kan utgå från liberala idéer som det "sociala kontraktet" eller den "ovillkorade rationella väljaren" för att

förklara sammanhållning då detta är ett socialt fenomen snarare än ett politiskt. Den liberala staten är resultatet av rationella individers samtycke, men, menar Scruton, detta är en tvivelaktig redogörelse av både samhället och människan. En för-politisk samhörighet, alltså en som går utöver en rent politisk sammanslutning efter rationella individers samtycke, är en förutsättning för att uppnå dels en legitim politisk ordning som uttrycker sammanhållning och dels moralisk identitet och motivation (Scruton, 2003, s.271ff). Benhabib menar att ett ”vi” fastställs i själva handlingen av självlagstiftning (Benhabib, 2011, s.45) vilket möjligtvis bortser från vad som faktiskt får ett *demos* att känna att de konstituerar ett ”vi” och därmed acceptera gemensam jurisdiktion.

Denna kritik av liberalismen har alltså en moralteoretisk implikation och en identitetsmässig. Den moralteoretiska implikationen består i att den universella moralen som följer en liberalistisk utgångspunkt kan vara svår att rättfärdiga, inte bara dess ”existens” utan även som återgivning av mänsklig motivation och handling. Den identitetsmässiga består i jagets sociala konstitution. Dessa borde även ses som tätt sammanbundna.

Den liberala moralen kan se olika ut, men gör alla universalistiska anspråk. Den förutsätter att vissa regler är uppfyllda. Den påbjuder intresseneutralitet när man ställs inför situationer som kräver ett moraliskt omdöme, föreskriver regler som alla rationella varelser kan följa, individer ses som agenter såväl som föremål och den är oberoende av social partikularitet (MacIntyre, 2003, s.289f). Den universella moralen kan som sagt ta sig olika uttryck, men inte sällan brukar man hävda att den har sina rötter i upplysningen och inte minst i Immanuel Kants tankegångar. Kant ville grunda etiken i förnuftet och utvecklade det kategoriska imperativet som han menade kunde utgöra en rationell utvärderingsmekanism för moralisk handling (MacIntyre, 2007, s.43f). Men imperativet är inte utan invändningar:

But the Kantian imperative sets a limit to goals, and does not provide them. Its capacity to become a *motive*, and so to be incorporated into the agent’s acts and projects, depends upon what Hegel called a dialectical relation with those instincts, prejudices and pieties which it serves to qualify. Kant had imagined that reason could be its *own* motive: that the categorical imperative could be freed from all ‘empirical determinations’, and yet be sovereign. But in this he was wrong, for reasons which subsequent philosophers have made clear. Choice must start somewhere... (Scruton, 2003, s.272)

Valet kan även det vara problematiskt och man kan kanske inte komma ifrån att en del av vad det innebär att vara en rationell agent är förutfattade meningars nödvändighet (ibid.). Ett exempel på valet som komplement till förnuftet ges av den danska filosofen Kierkegaard. Han menade att alla har ett val att göra mellan att leva ett ”estetiskt” liv eller ett ”etiskt” liv, det etiska består i att principer utgör auktoritet, vilka är oberoende av känslor och preferenser. Valet av det etiska förutsätts göras utan någon anledning, just eftersom det valet skall avgöra vad som borde räknas som legitima anledningar (MacIntyre, 2007, s.41). Problemet är

att det etiska ändå ses som auktorativt, något som förefaller en aning motsägelsefullt eftersom en princip auktoritet lämpligen borde komma från anledningen till valet av den (ibid., s.42). Det kanske inte känns uppenbart varför jag tar upp dessa invändningar, men jag vill helt enkelt peka på att den liberala metafysiken, idén om människans och samhällets natur, ”den rationella väljaren”, ofta vilar på instabil grund. Ett jag som är utan social partikularitet reduceras till endast ett kriterielöst val utefter godtyckliga reaktioner av preferens och affekt. Jag måste dock förtydliga innan jag går vidare att det endast är en viss typ av liberalism som jag vänder mig emot här, den som har atomismen som ontologiskt fundament. Man kan mycket väl tänka sig en liberalism med holistisk utgångspunkt (se Taylor, 2003), men frågan är om den räcker hela vägen till ett rättfärdigande av nationen som en etisk gemenskap eftersom etiken ändå måste transcendera alla partikulära kontingenser, exempelvis lojalitet till historiska gemenskaper.

4.1 Patriotism och identifikationens betydelse

I dagens liberala demokratier är det en vedertagen uppfattning att statens uppgift är att underlätta atomistiska individers olika livsmål genom att tillhandahålla en rättstat och följa en princip av jämlikhet. Följaktligen blir en gemensamt erkänd definition av det goda livet som genomdrivs av staten diskriminerande, prioritet ges till individers (negativa) frihet framför gemenskapen. En känsla av gemenskap är dock en nödvändighet för ett fritt samhälle. Gemenskapen kan beskrivas som en patriotisk identifikation, en upplevelse av att man delar en gemensam identitet, historia och ett gemensamt öde vilka förankras i det gemensamma projekt som samhället utgör (Taylor, 2003, s.195ff, 201, 204). För att förklara det samhällsliga projektet och kollektiv handling visar sig varken atomistiska koncept som upplyst egenintresse eller en tro på den liberala demokratin vara tillräckliga. Taylor exemplifierar med att de reaktioner som uppstod under Watergateskandalen endast kan förstås till fullo utifrån den patriotiska identifikation medborgarna känner (ibid., s.204f). Möjligheten för medborgare att kritisera och ifrågasätta, i det här fallet en president, kan ses som en grundsten i ett fritt samhälle, men den lojalitet och gemenskap som krävs för att upprätthålla en sådan ordning kan endast uppstå om en identifikation infinner sig. Utan en partikulär identifikation kan varken atomistiska koncept, kantiansk kosmopolitism eller abstrakta universella principer mobilisera, motivera eller beröra människor till den grad som krävs vid en sådan kollektiv aktion (ibid., s.205). Likaledes behöver antagligen soldaters lojalitet och offervilja förklaras med utgångspunkt i en patriotisk identifikation. Om en liberal moral hade varit operativ hade det fenomenet antagligen omöjliggjorts (MacIntyre, 2003, s.299). Givetvis är den aspekten inte oproblematiserad och kan ta sig våldsamma uttryck, men vad jag menar

vara värt att värna är försvarandet av länder och viljan därtill. Angrepp eller våld som inte sker i nödvärn är inte något jag anser vara rättfärdigat.

En identifikation med en gemenskap är absolut avgörande för att ett samhälle ska kunna vara fritt, i bemärkelsen att tvång inte behövs för att hålla ihop samhället, och motivera till mobilisering och deltagande. Nationen utgör en gemenskap som möjliggör en sådan identifikation då dess (diskursiva) beståndsdelar innehåller element som ger en känsla av ödesgemenskap och att samhället är något mer än endast ett aggregerat tillstånd av individer som är sammanhållet av oförankrade, abstrakta principer av slentrianmässiga skäl. Exemplet med Watergate, och det mer generella angående soldaters lojalitet, visar hur bristfällig en förklaring är som inte tar sådana faktorer i beaktande och hur det även i dagens samhälle är aktuellt.

5 Det kosmopolitiska idealet och nationell identitet

Utifrån en universalistisk princip kan nationalitet *i sig* inte rättfärdigas (Miller, 1995, s.62ff) utan endast en partikularistisk sådan, där medlemskap i en grupp ges etisk betydelse, kan åstadkomma det. Motivation till moraliskt agerande, som nämnts ovan, förefaller även det behöva en bunden moral där gruppens välfärd och individens känns som tätt förenade (ibid., s.65ff). Altruism och egoism existerar givetvis, men det vore simplistiskt, och felaktigt, att förenkla till att dessa skulle kunna förklara mänsklig handling och motivation. Miller menar att ett kosmopolitiskt påstående att ”... *every human has equal moral worth*” inte hjälper oss att avgöra agents ansvar och skyldigheter. Svaret att alla har lika ansvar och skyldighet är en ogiltig slutsats eftersom den inte följer från påståendet. Dessutom gör svaret det svårt att undvika ett förespråkande av någon form av världsregering (Miller, 2002, s.81ff).

Detta innebär inte att idéer om mänskliga rättigheter är oriktiga eller oförenliga med en partikulär uppfattning om etik. Problem uppstår emellertid när dessa *abstrakta relationer sätts emot relationer förstådda som medlemskap i gemenskaper*. En kosmopolitism kan uppnås i samspelet med nationalism endast om vissa anspråk undantas eller lättas på. Att förespråka en fullskalig kosmopolitisk ordning anser jag ignorerar både en empirisk verklighet samtidigt som man förnekar fundamentala mänskliga impulser. En politisk teori bör lämpligen söka inkorporera sådana företeelser om den inte skall uppfattas som utopisk. Med detta menar jag inte att normativa alternativ skulle vara meningslösa, men däremot behöver de förhålla sig till hur världen verkar vara beskaffad. Enligt min stipulerade uppfattning, som ämnats beläggas i uppsatsen, innefattar nationen etisk förpliktelse. Detta är något som kan härledas från den etiska partikularism, samt människans relationella natur som jag argumenterat för ovan. Den mest grundläggande typen av sådan identifikation är familjen och att speciell hänsyn tas gentemot ens familj framför andra människor är därmed något som kan rättfärdigas, något som därtill förefaller intuitivt acceptabelt. Något mer kontroversiellt är förfarandet att applicera samma logik på nationen och de som delar en nationell identitet. Att så, allt som oftast, är fallet kan beläggas, inte minst om vi betraktar hur resursfördelning är betingat där nationella intressen har primat. En moral med universell räckvidd kan inte åberopa ett sådant rättfärdigande (MacIntyre, 2003, s.289). Men det går dock, i någon mån, att rättfärdiga, återigen utifrån en patriotisk tanke:

... liberal morality requires of me to assume an abstract and artificial – perhaps even an impossible – stance, that of a rational being as such, responding to the requirements of morality not qua parent or farmer or quarterback, but qua rational agent who has abstracted him or herself from all social particularity, who has become not merely Adam Smith's impartial spectator, but a correspondingly impartial actor, and one who in his impartiality is doomed to rootlessness, to be a citizen of nowhere. How can I justify to myself performing this act of abstraction and detachment? (MacIntyre, 2003, 294)

Som sagt menar jag inte att grundläggande mänskliga rättigheter skall ignoreras eller att nationella intressen bör ges företräde ovillkorligen, endast att speciell hänsyn till nationens medlemmar kan legitimeras. MacIntyre menar att en patriotisk utgångspunkt inte innebär att en rådande social ordning, eller alla typer av praktiker som nationen hänger sig åt, behöver accepteras. Det finns emellertid något som okritiskt måste accepteras och det är nationen uppfattad som ett projekt. Ett projekt med historiska anor som bildat en etisk gemenskap som gör anspråk på autonomi med olika organiserade och institutionaliserade uttryck. Det är svårt att helt avfärda att patriotism kan vara källa till omoraliska handlingar. Frågan är om den universalitet som krävs vid en kosmopolitisk ordning, opersonlig och lösgjord, kan ersätta de sociala band och lojalitet som utgör en så stor del av det moraliska livet, något som patriotismen både kan förklara och rättfärdiga. Där ges delad historisk gemenskap moralisk betydelse och människors liv förstås som inbäddade i större enheters narrativ, vars utfall alla tar del av och har intresse i. Den kosmopolitiska ordningen, i kontrast, löper risk att lösa upp sociala och moraliska band (ibid., s.295ff, 299; se även Guibernau, 2008, s.174). Projektet är inte något statiskt och förutsätter social kritik och transformation. Dock skall det ske genom kontextualiserade narrativ av självförståelse angående vad nationen är och skall vara. Inte från en transcendental, avskärmad position då det inte ger incitament till att förändra (Voparil, 2003, s.4f, 15). På grund av en nationell identitets flytande karaktär är det även möjligt att förändra den till att internalisera nya uppfattningar av vad nationen kan vara.

5.1 Global rättvisa

Kan man medla mellan dessa till synes motsatta principer av moraliskt och politiskt liv? Det är tydligt att världen inte styrs av kosmopolitiska principer och det är främst ett västligt fenomen och tillika något som drivs av eliter (Guibernau, 2008, s.161, 167f). Som jag visat i tidigare avsnitt innehåller den nationella identiteten psykologiska, kulturella, territoriella och historiska aspekter som tillsammans betingar den, skapar djup identifikation och som ger gemenskapen en moralisk karaktär. Ett kosmopolitiskt ideal involverar förpliktelse till global jämlikhet och rättvisa, vilket möjligtvis inte går att förena med idén om prioritet

till medlemmar av en nation. Jag vill dock hävda att dessa värden går att definiera på ett sådant sätt att de inte behöver stå i alltför stor kontrast. Speciell hänsyn till de av samma nationalitet innebär inte att övriga mänskligheten skall ignoreras eller utnyttjas, endast att identifikationen med och medlemskapet i det gemensamma projekt som nationen utgör frambringar en specifik plikt att upprätthålla och förbättra det. Gemenskapen, och känslan av tillhörighet till den, utgör källa till social sammanhållning, något som inte existerar i någon större utsträckning på kosmopolitisk nivå (Guibernau, 2008, s.180f). Jag tror vidare att social rättvisa bäst uppnås inom en nationalstatlig kontext, en eftergift många liberaler också skulle kunna göra (ibid., s.183). Miller menar att anledningen till detta är att gemenskapers betingelser påverkar dess uppfattningar gällande rättvisa. Divergensen i uppfattningar beror på ett antal faktorer. Gemenskaper värderar olika saker på olika sätt vad gäller exempelvis arbete, status, politisk makt och till och med sjukvård. Dessutom varierar kriterierna för hur en rättvis fördelning är betingad, exempelvis vilka kvalitéer som anses vara meriterande och hur dessa kvalitéer skall belönas. Det avgörande är att social kontext bestämmer hur rättvisa uppfattas. Därmed blir ett förespråkande av global rättvisa förstådd som egalitaristisk distribution, där medlemskap i partikulära gemenskaper görs irrelevanta, bristfällig. Global rättvisa bör istället innebära ett respekterande av grundläggande mänskliga rättigheter och att exploaterande av andra undviks, medan social rättvisa lämnas till nationella gemenskaper att själva uppfylla (Miller, 1995, s.74; Miller, 2000, s.168ff, 172ff, 175ff). Vi kan även kalla det för ett *kosmopolitiskt lager*.

Nationalstaten, förstådd som en etisk och politisk gemenskap, blir därmed en relevant enhet inom vilken gemensamma och överlappande förståelser och uppfattningar angående bland annat social rättvisa påträffas. Detta menar jag är ett bra argument för den som legitim politisk organisatorisk princip, även om viss diskrepans och stater som inte uppfyller sin plikt gentemot sina medborgare förstås finns. Walzer understryker att nationalstaten är det närmaste man kan komma en sfär av gemensamma meningar och förståelser, detta på grund av dess historiska kontinuitet (Walzer, 1997, s.500f). Benhabib kritiserar Walzer för att överdriva nationers interna kulturella enighet och för att blanda ihop kulturell och politisk integrering, samtidigt observerar hon dock hur universella rättvisepprinciper måste balanseras mot partikulära kontexter och demokratisk självbestämmanderätt, tillika att den diskrepans som existerar inom demokratiska samhällen kan överkommas genom de möjligheter till samtal och demokratiska ”check-and-balances” som återfinns inom en stat (Benhabib, 2011, s.109ff, 120ff). Jag vill dock påpeka att det möjligtvis krävs en icke-instrumentell uppfattning om samhället som ett gemensamt (holistiskt) projekt för att motivera till samtal och konsensusbildande, alltså, en gemensam identitet som verkar enande inom en nationalstats gränser. Diskursetiken som Benhabib förespråkar, vilken har sin förebild i Habermas (ibid., s.12ff, 129-134), tenderar formuleras i procedurer, vilka riskerar ”dränka” förståelse och erkännande av kulturella olikheter som

viktiga processer involverade i mänsklig utveckling och självförståelse (Lehman, 2002, s.433ff; se nedan).

På grund av den etiska förpliktelse ett medlemskap i en nation innebär skall dess fullbordan av social rättvisa prioriteras framför andras, emot vilka vi ändå kan tillskrivas en plikt att ge möjlighet att göra detsamma (Miller, 2000, s.178). Vidare kan man hävda att nationell identitet är vad som ger individuell frihet mening genom att kulturen ger värderingar, livsstil och traditioner betydelse inom en social kontext vilket utgör referenspunkt för människor, skapar band av solidaritet och grundar och motiverar till social rättvisa (Guibernau, 2008, s.179, 185). Återigen kan en liberal tänkas acceptera, även om denne måste ha en kosmopolitisk strävan. Frågan är om de inskränkningar på en etisk universalism och de definitioner på global rättvisa som tagits upp kan accepteras. Jag menar att de måste göra det eftersom social sammanhållning, deltagande och moralisk motivation bygger till stor del på partikulära element och avsaknaden av dessa resulterar i fragmentering, något som kan erfaras på grund av alltför stort fokus på en individualistisk princip (ibid., s.186).

5.2 Kosmopolitismens problem: Jaget och globalisering

En kosmopolitism som skulle vara uppnåbar kan inte bygga på en individualistisk ontologi, vilket är vad dess moraliska aspekt förutsätter där individer ses som rationella och lösgjorda agenter och social partikularitet inte spelar någon roll. Alltså, ett liberalt konceptualiserat jag. Det är likväl vad kosmopolitismen gör (Lehman, 2002, s.424, 428). En annorlunda utgångspunkt, en kommutarianistisk sådan, kan uppnå ett närstående resultat då förespråkande av policy ändå kan ta formen av respekterande av mänskliga rättigheter. En sådan ontologi är en bättre uppskattning av mänsklig natur, källan till moraliskt agentskap och moralisk reflektion. Vad som dock då måste godtas är de specifika förpliktelser en nationell identitet gör anspråk på. Samtidigt som man överger idealet uppnås sammanhållning och möjlighet till att en estimering av idealet kan åstadkommas. Det är förstås sant att den kosmopolitiska föreställningen innebär en gemenskap, en världsomspännande sådan där partikulära band och lojaliteter lämnar företräde för en global sfär av samhörighet och moralisk hänsyn (Cheah, 2006, s.487). Vad jag uppfattar som orealistiskt är hur referenspunkter abstraheras från det omedelbart partikulära till universella principer när meningsskapande, moral och möjligheter till sammanhållning tycks uppstå inom det partikulära. Jag vill inte hävda att en gemenskap per definition skulle vara omöjlig att uppnå på ett universellt plan, men däremot anser jag det intuitivt trovärdigt att en mer specifik referenspunkt som ser till människors upplevelser, erfarenheter och direkta

kontext utgör en starkare källa till den identifikation som möjliggör en gemenskap.

Precis som liberalismen bygger alltså kosmopolitismen på en princip av ett lösgjort moraliskt resonerande, men har som uttryckt mål en global samhörighet. Som jag har försökt argumentera för ovan är lösgjorda resonemang och abstrakta principer inte nog för att skapa en identifikation och gemenskap, samtidigt som man kan ifrågasätta om ”nationalstatens kris” är något mer än en politisk kris (Lödén, 2002, s.44) och således en fråga som berör staten och inte nationen. Minns vi Scruton ovan så skulle följaktligen den sammanhållande dimensionen inte befinna sig i någon kris. Jag tror att en stor orsak till detta är hur de element som en nationell identitet innehåller (historisk kontinuitet och gemenskap, uppfattning om en kulturell syntes etc.) och allt vad de innebär, inte finns att tillgå på ett kosmopolitiskt plan. Enligt Cheah kan vi inte anta att globalisering, ökad kontakt, interdependens och transnationell mobilitet skulle leda till en kosmopolitisk ordning där global solidaritet skulle uppstå och nationalstaten tappa i betydelse. Snarare kan dess inverkan kopplas till operationer av neoliberalt kapital och, för migranter, en vilja till progressiv klassresa (Cheah, 2006, s.491ff). Marknaden uppmuntrar och producerar egoism och atomism, vilket är en stor anledning till den fragmentering som går att se i liberala demokratier idag där gemenskap och solidaritet eroderar. Taylor förstärker med idén om att det ”moderna (liberala) jaget”, alltså den lösgjorda, rationella individen, skapar ett förringande av den meningsfulla helheten (*community*) till förmån för en frigjord och instrumentell syn på samhälle, relationer och gemenskap (Crittenden, 1992, s.15). Samtidigt lever behovet av gemenskap vidare då verklig självförståelse och identitet erfordrar en utvärderingsstandard och ”utomindividuell” hänvisningar som genom språk och gemensam diskurs återfinns i en social ordning (ibid., s.17ff).

Interaktion och diskurs reduceras alltså till procedurer och går ofta parallellt med marknadslösningar, vilket snarare försvårar för en global samhörighet då förståelse för exempelvis kulturella olikheter och globaliseringens asymmetriska påverkan på olika kulturer och länder inte ges korrekt fokus och erkännande. En kosmopolitisk identitet i en globaliserad världsekonomi skapar ett avskiljande från kultur och därmed också från medvetenheten om det intrinsikala värdet av ens naturliga omgivning (Lehman, 2002, s.424ff, 429, 437; se även Erman, 2009, s.230). Att så är fallet förefaller mig inte konstigt eftersom det finns en ontologisk kongruens mellan den fria marknaden och kosmopolitismen gällande jagets konstitution och hur interaktion skall arrangeras. Inget förser relationerna med mening och tillgivenhet ersätts med samtycke.

Även utveckling uppfattas likformigt. Det globala ekonomiska systemet förutsätter en internationell arbetsdelning vilken har tagit formen av exploaterande av länder i tredje världen. Inte sällan tas sådana länder in i det kapitalistiska systemet, exempelvis genom strukturanpassningsprogram, vilket leder till ett försummande av den egna befolkningen och den specifika kontext de befinner sig i (Cheah, 2006, s.494; Potter et. al., 2008, s.93-4, 276).

6 Slutord

Hur kan då ett förstärkande av nationell identitet rättfärdigas? Utifrån ovanstående framställning vill jag främst poängtera två saker. För det första hur jagets behov av någon form av gemenskap kan ta sig olika uttryck. En nationell identitet kan vara ett sådant uttryck och när denna partikularitet försöker överkommas till förmån för större samhörigheter tror jag det är lätt att mista mer än man får. En nationell gemenskap utgör ett större sammanhang av mening och samhörighet utan att vara en abstraktion av det, detta är delvis ett faktum utefter kontingenta faktorer, men tillika en realitet som inte kan bortses från. När man vill röra sig från detta görs det ofta utifrån en individualistisk ontologisk princip där social partikularitet reduceras till individuella intressen och autonoma val. Detta anser jag vara en missförståelse då en social kontext snarare är en del av en persons grundläggande väsen. Konsekvenser kan bli att tillflyktorter tar formen av blind nationalism och religiös fundamentalism, alltså alternativ till holistisk ordning som förser individen med extern utvärdering och syfte, samt att förståelse för människors kontextbundenhet och globaliseringens asymmetriska effekter bortses från. Min diskussion ovan om att andra typer av gemenskaper har primat över en kosmopolitisk sådan när nationalitet tappar i betydelse anser jag vara ett nog så bra argument för att ett förstärkande av nationell identitet kan rättfärdigas. Förutsättningen är att den arbetas aktivt med, att den ligger till grund för ett nationellt projekt som inte bryter mot grundläggande mänskliga rättigheter.

För det andra kan en verklig samhörighet inte vara instrumentellt uppfattad och helt förpassad till en politisk och/eller ekonomisk sfär. Det kosmopolitiska lagret som talats om ovan kan antagligen dock endast realiseras på ett politiskt plan och skulle då bestå i grundläggande mänskliga rättigheter, erkännande av nationella gemenskapers ömsesidiga rätt till demokratiskt självbestämmande och undvikande av exploaterande. Även om transnationell interdependens och ”governance” är realiteter, och förstås nödvändiga för att hantera globala frågor, utgör de inte något som transcenderar partikulära sfärer av sammanhållning och moralisk hänsyn då dessa varken kan förenklas till politiska, proceduriella eller ekonomiska relationer.

En global samhörighet kan inte uppnås genom att först ta isär partikulära element utefter individualistiska principer, för att sedan utöka till universell hänsyn genom olika politiska arrangemang. Globalisering kan inte heller ses som något otvetydigt leder oss dit. Globalisering och kosmopolitism kan dessutom försvåra för en global solidaritet, mycket på grund av hur jaget conceptualiseras och de proceduriella och marknadsbaserade lösningar som ofta anförs som en konsekvens. Förståelse för människors sociala och kulturella kontexter

nedprioriteras, det är exempelvis en vanlig invändning mot Habermas att han har en västcentrerad utgångspunkt (Lehman, 2002, s.428; Hutchings, 2011, s.194ff; Cheah, 2006, s.494). Jag menar att synen på ett samhälle som en meningsfull helhet, alltså en holistisk ordning där en gemenskap är mer än ett aggregerat tillstånd av individer, krävs för att ena människor. Den processen kan utgå från förstärkande av nationell identitet då den varken lutar sig mot procedur eller marknadslogik, vilket har fördelar både för länder i tredje världen och i västvärlden. I väst för att hålla samman pluralistiska samhällen som allt mer präglas av masskonsumtion och atomism, men även segregation. I tredje världen kanske främst för att komma ur den kapitalistiska spiralen och ägna åtanke åt den egna befolkningen och det egna samhället. Förstärkandet kan ske genom deliberation angående vad det nationella projektet kan vara, både inom en politisk sfär, men även sfärer för exempelvis ”kulturell innovation” för att använda ett uttryck av Walzer (Voparil, 2002, s.4f). Det kosmopolitiska lagret jag talat om kan dessutom stödja sig mot en nationell logik då en kosmopolitisk identitet i sig själv kanske endast försvårar för ett utökande av samhörighetens gränser. En nationell identitet är flytande, likaså det nationella projektet. Båda kräver ständig självreflektion och förändring, men för att förändra krävs deltagande och en vilja till deltagande förutsätter identifikation.

7 Referenser

Anderson, Benedict, 1991. *Imagined communities*

Archard, David, 1995. "Myths, lies and historical truth: a defence of nationalism" i *Political Studies*, 43:3, s.472-481

Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod: Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur

Benhabib, Seyla, 2011. *The rights of others – Aliens, residents and citizens*. Cambridge: Cambridge university press

Berger, Stefan, 2009. "On the Role of Myths and History in the Construction of National Identity in Modern Europe" i *European History Quarterly*, 39:3, s.490-502

Bolling, Anders, 2012. "Gränslös guldglädje" i *Dagens nyheter* 2012-08-15

Cheah, Pheng, 2006. "Cosmopolitanism" i *Theory, Culture & Society*, 23:3, s.486-496

Crittenden, Jack, 1992. *Beyond individualism – Reconstituting the liberal self*. New York: Oxford university press

Erman, Eva, 2009. "Globala orättvisor" i Mörkenstam, Ulf (red.) – Beckman, Ludvig, *Politisk teori*. Malmö: Liber, s.228-241

Guibernau, Montserrat, 2008. *The identity of nations*. Cambridge: Polity Press

Hutchings, Kimberly, 2011. "What is Orientation in Thinking? On the Question of Time and Timeliness in Cosmopolitical Thought", i *Constellations*. 18:2, s.190-204

Lehman, Glen, 2002. "Globalisation and the Authentic Self: Cosmopolitanism and Charles Taylor's Communitarianism" i *Global society*, 16:4, s.419-437

Lödén, Hans, 2002. "Skilda världar? – Om nationell och global identitet" i *Utbildning & Demokrati*, 11:1, s.37-55

Macintyre, Alastair, 2007. *After Virtue: A study in moral theory*. US: Notre Dame university press

Macintyre, Alastair, 2003. "Is patriotism a virtue?" i Matravers, Derek (red.) – Pike, John, *Debates in contemporary political philosophy*. London: Routledge, s.286-301

Mudde, Cas, 2010. *The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy*, West European Politics, 33:6, s.1167-1186

Miller, David, 1995. *On nationality*. Oxford: Oxford university press

Miller, David, 2000. *Citizenship and national identity*. Cambridge: Polity Press

Miller, David, 2002. "Cosmopolitanism: a critique" i *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 5:3, s. 80-85

Potter, Robert B m.fl., 2008. *Geographies of development: an introduction to development studies*. Gosport: Ashford Colour Press

Scruton, Roger, 2003. "In defence of the nation" i Matravers, Derek (red.) – Pike, John, *Debates in contemporary political philosophy*. London: Routledge, s.271-286

Sindic, Denis, 2011. "Psychological Citizenship and National Identity" i *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 21:3, s. 202–214

Taylor, Charles, 2003. "The liberal – communitarian debate" i Matravers, Derek (red.) – Pike, John, *Debates in contemporary political philosophy*. London: Routledge, s.195-212

Voparil J, Christopher, 2003. "America as the Greatest Poem: Rorty, Whitman, and Baldwin on the Politics of the Nation" i *Conference Papers -- American Political Science Association* s.1-33

Walzer, Michael, 1997 [1983]. "Complex equality" i Goodin, Robert E. (red.) – Pettit, Philip, *Contemporary political philosophy*. Cambridge: Blackwell publishers inc.

Weiss, Linda, 1998. *The myth of the powerless state*. New York: Cornell university press

Özkirimli, Umut, 2010. *Theories of nationalism: A critical introduction*. New York: Palgrave Macmillan